

DOI: 10.32347/2076-815x.2023.84.161-170

УДК 711.1

д.арх., професор **Ковальська Г.Л.**,
kovalska.gl@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-9873-5413,
д. т.н., доцент **Смілка В.А.**,
smilka@kga.gov.ua, ORCID: 0000-0002-7025-9398,
к.арх., доцент **Гомон О.О.**,
gomon.oo@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-1949-5635,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ЦЕНТРІВ У МАЛИХ МІСТАХ

Проаналізовано особливості формування культурно-просвітницького центру. Визначено, що для посилення економічного потенціалу міста необхідно встановити і розвинути супутні складові, що сприятимуть вливанню інвестицій в основну економічну функцію міста та підвищать її привабливість і ефективність. Саме такі супутні складові можуть бути сформовані в культурно-просвітницькому центрі. Наведено приклади культурно-просвітницьких центрів в Україні, в яких представлена і розвинута основна містоформуюча функція населеного пункту.

Ключові слова: культурно-просвітницькі центри; містоформуючі функції; економічний потенціал міста.

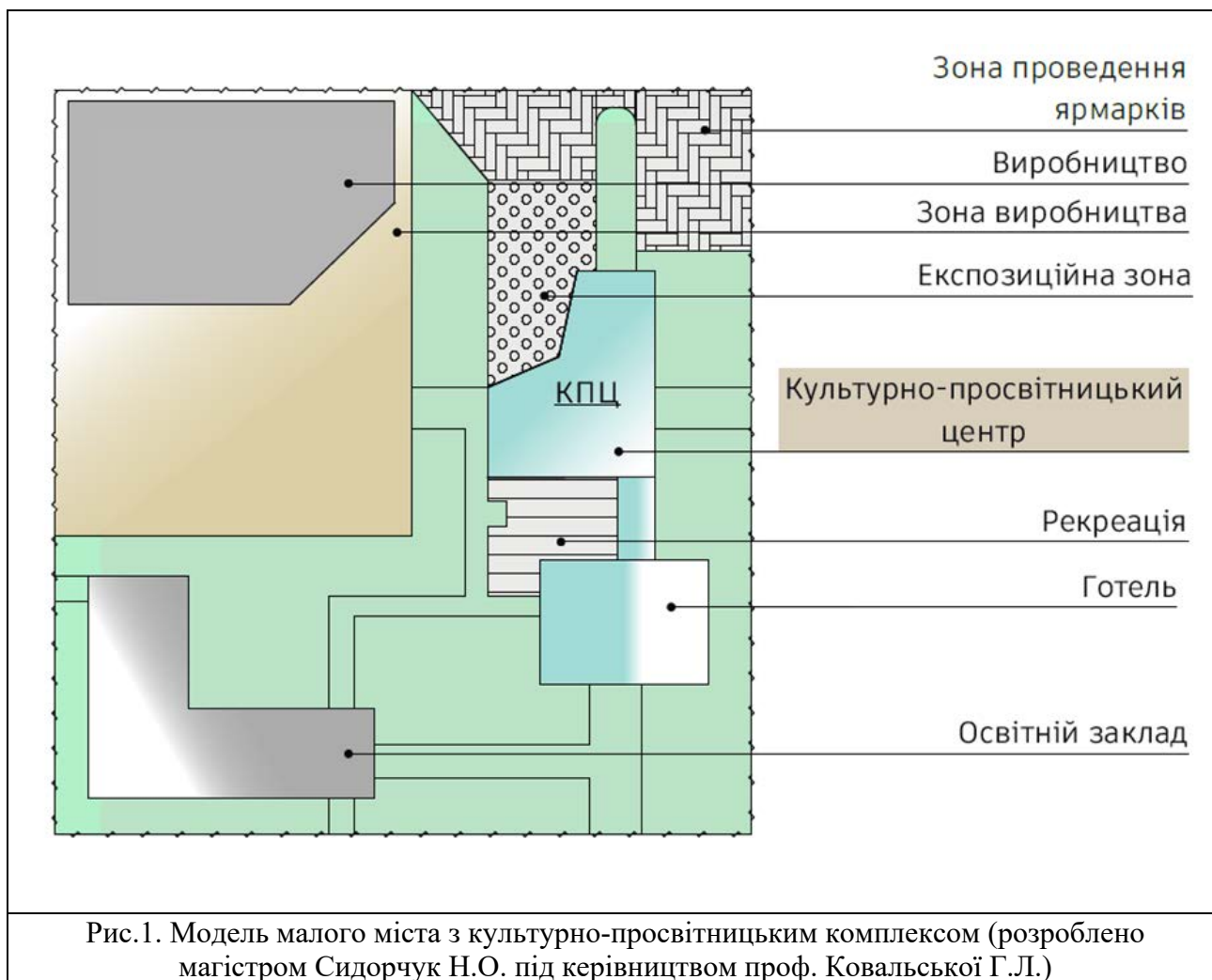
Будівництво культурно-просвітницьких центрів є одним з популярних напрямків у сучасному світі архітектури. Культурно-просвітницькі центри будуються переважно у найкрупніших містах нашої країни (Київ, Львів Харків, Дніпро, Харків, Одеса). При цьому актуальною є проблема проектування і будівництва культурних будівель в інших адміністративних центрах України та малих містах, що сприятиме розвитку культури населених пунктів і самих громадян. Основні функції культурно-просвітницьких центрів в малих містах – створення умов для різних видів спілкування і громадського обслуговування місцевих жителів і приїжджих та забезпечення повсякденних, періодичних та епізодичних потреб життєдіяльності населення (дозвілля і відпочинок, споживання товарів і послуг, духовні потреби). Це необхідно розвивати у малих містах, щоб надавати можливості молоді творити, розвиватися в своєму рідному місті.

При використанні землі в населених пунктах завжди відбувається поєднання інтересів земельної власності, як приватної, так і комунальної та державної. У цих умовах, земельна власність тісно пов'язана з потребою в розміщенні певного виду діяльності в певному місці для найбільш ефективного використання земельної ділянки [1]. Перелік видів використання земель у населеному пункті встановлюється органами місцевого самоврядування шляхом затвердження містобудівної документації місцевого рівня. Таким чином можливі види використання земель тісно пов'язані з інтересами територіальної громади та впливають на соціально-економічний розвиток міста. Багатофункціональність у використанні земель населеного пункту позитивно впливає на інвестиційний клімат та привабливість земель.

Особливістю культурно-просвітницького центру в малому місті є важлива, іноді навіть містоформуюча функція закладу. Адже, для економічного, містобудівного, соціально-культурного розвитку малого міста необхідно виявляти і підтримувати його економічний потенціал, яким може бути існуюча в місті промисловість, цінна історична складова, рекреаційні території тощо. Для посилення вже існуючого економічного потенціалу міста необхідно на основі містобудівного та економічного аналізу встановити і розвинути супутні складові, що сприятимуть вливанню інвестицій в основну економічну функцію міста та підвищать її привабливість і ефективність. Саме такі супутні складові можуть бути сформовані в культурно-просвітницькому центрі або, навіть комплексі. Для потенційних інвесторів, туристів та інших зацікавлених осіб потрібно сформувати культурно-побутову базу: готель з конференц-залами, рестораном, кафе, виставкову (музейну) зону експонатів, науково-дослідницьку зону для можливості подальшого вивчення та удосконалення продукції, навчальну зону, експериментальну зону, зону відпочинку, зону демонстрації продукції тощо.

Вдало закладені і розвинені в культурно-просвітницькому центрі супутні до основної містоформуючої функції складові можуть значно вплинути на подальший розвиток зазначеної функції, а відповідно і в цілому населеного пункту (рис. 1).

В Україні є приклади культурно-просвітницьких центрів (комплексів), в яких представлена і розвинута основна містоформуюча функція населеного пункту. Таким прикладом можна вважати комплекс культурно-просвітницьких центрів в смт Опішня – центрі гончарного мистецтва (рис. 2). Упродовж трьох останніх тисячоліть на території поселення інтенсивно розвивалася ця галузь. Наприкінці 19 — на початку 20 століття в містечку працювали близько 1000 гончарів, продукція яких експортувалася майже на всі континенти світу. В Опішні діяло декілька заводів по виробництву гончарних виробів.

Найдовше (1960–2002 роки) проіснував завод «Художній керамік». Вироби майстрів часто користувалися попитом за кордоном: у 1967 р. підприємство експортувало свої вироби у Канаду, Данію, Бельгію, НДР, Італію, Румунію, Японію, Угорщину. Сьогодні на території селища розташовано декілька експозиційних зон, об'єднаних умовним туристичним маршрутом - музеї кераміки, культурно-просвітницький центр з виставковою, торгівельною, рекреаційною зонами та невеличким виробництвом, музеї-садиби відомих гончарів. Існування культурно-просвітницького комплексу в смт Опишня значно підвищує туристичний потенціал містечка. Але, безумовно, існує потреба подальшого економічного розвитку, зокрема, будівництво сучасного готелю з блоком громадських приміщень, упорядкування туристичного маршруту в межах селища з влаштуванням інформаційних стендів, зон відпочинку.

Подібного розвитку з формуванням комплексу культурно-просвітницьких об'єктів потребує і інший центр гончарного мистецтва на території Прикарпаття – м. Косів.

Успішним прикладом вітчизняного досвіду є Музей писанкового розпису та Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття в м. Коломиї Івано-Франківської області (рис. 3).

Подібний підхід до подальшого розвитку з формуванням культурно-просвітницьких комплексів можна запропонувати в м. Костопіль, де функціонує деревообробний завод компанії «Українські лісопильні». Підприємство спеціалізується на виробництві соснових пиломатеріалів, призначених для виготовлення меблів, столярних виробів та будматеріалів. Економічним стрижнем міста є також Костопільський завод скловиробів. Для підвищення інвестиційної привабливості та туристичної складової міста також доречним буде формування подібного комплексу громадських будівель з готельною, виставковою, торгівельною, рекреаційною, освітньою зонами (рис. 4).

Цікавий культурно-просвітницький комплекс може бути сформовано в місті солеварів - Дрогобичі. Засноване ще наприкінці XI століття, місто було центром староства Перемишльської землі. А з XV століття розвивалося, як, ярмарковий і солеварний центр. Зараз у місті працює Дрогобицький солевиварювальний завод, який є найстарішим солевиварювальним заводом у Європі.

Рис. 3. Комплекс музеїв писанкового розпису в м. Коломиї

Рис. 4. Проектна пропозиція культурно-просвітницького комплексу в м. Костопіль (розроблено магістром Сидорчук Н.О. під керівництвом проф. Ковальської Г.Л.)

Проблема дослідження функціонально-планувальних та архітектурно-композиційних рішень культурно-просвітницьких центрів у малих містах є актуальною для формування естетичного середовища та необхідною у прагненні суспільства до активізації культурних, духовних, науково-просвітницьких потреб.

Список джерел

1. Грещук Г.І. Теоретичні підходи до використання земель середніх і малих міст. Ефективна економіка № 1, 2011.
2. Бистряков І.К. Економічний простір: аспекти методологічного визначення / І.К. Бистряков, Л.Г. Чернюк; [за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина]. – К.: РВПС України НАН України, 2006. – 56 с.
3. Зібцева О.В. Озеленення забудованих територій малих міст у контексті дотримання державних будівельних норм. Науковий вісник НЛТУ України. 2018, т. 28, № 10. С. 28–31.
4. Kovalska G.L., Smilka V.A. Construction management in Ukraine. International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE). 2019, Vol. 9, № 1. P. 1593-1600. DOI: 10.35940/ijitee.A4563.119119
5. Смілка В.А. Функціональна модель системи містобудівного моніторингу земель населених пунктів. Технічні науки та технології. Чернігів, 2019. № 2 (16). С. 190-196. DOI: 10.25140/2411-5363-2019-2(16)-190-196
6. Лещенко Н.А. Методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст: дис. ... д. арх. Київ, 2020. 447 с.
7. Олійник О.П. Теоретико-методологічні основи формоутворення міських громадських просторів: дис. ... д. арх. Харків, 2021.
8. Kashchenko, O., Kovalska, G., Gnatiuk, L. Revitalization of the urban environment and contemporary trends of its humanization via the means of art. Wiadomosci Konserwatorskie. Journal of Heritage Conservation, 61/2020. P.31-35.
9. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова територій. [Чинний від 2019- 10-01]. Вид. офіц. Київ: Укрархбудінформ, 2019.
10. Лінда С. М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: навчальний посібник/ Лінда С.М. – Львів: Нац. унів. «Львівська політехніка», 2010. – 608 с.
11. Куцевич В.В. Нормативно – методичні основи архітектурного проектування громадських будівель і споруд: навчальний посібник/ В.В. Куцевич, Л.Ю. Брідня, О.С. Рогожнікова. – К.:КНУБА, 2016. – 112 с.
12. Єжов В.И. Архитектура общественных зданий и комплексов / Єжов В.И., Єжов С.В., Єжов Д.В. – К.: ВИСТКА, 2006. – 380 с.
13. Культурно-просвітницькі центри [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> - Назв. екран.

14. Розвиток і модернізація закладів культури [Електронний ресурс]. - cultura.kh.ua/uk/materiali/3211-rozvitok-i-modernizatsija-zakladiv-kulturi
15. Івашко О.Д. Сучасний арт-кластер як сучасний спосіб гармонізації міського середовища. Матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції «Сучасна архітектурна освіта. Синтез мистецтв і гармонізація архітектурного простору. Київ, 2019. С. 62.
16. Івашко О.Д. Вплив арт-кластерів на сучасний міський простір. Матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональна політика. Історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика». Київ, 2017. С.156-161.
17. Дьомін М., Івашко О. Системний підхід в ревіталізації історичних фортифікацій і промислових підприємств під арт-кластери. Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications. Chelm-Lviv, 2018. № 10. p.30-33.
18. Населені пункти Карпат, м. Коломия Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <https://karpatium.com.ua/naseleni-punkty/kolomyia> - Назв. екран.
19. Пам'ятки у м. Коломия. Музей писанкового розпису [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <https://discover.ua/destinations/ivano-frankivsk-region-region/kolomiya> - Назв. екран.
20. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <https://discover.ua/locations/nacionalnij-muzej-narodnogo-mistectva-guculsini-i-pokutta> - Назв. екран.

Doctor of Architecture **Gelena Kovalska**,
Doctor of Technical Sciences, Associate Professor **Vladyslav Smilka**,
PhD in Architecture, Associate Professor **Olha Homon**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

FEATURES OF ARCHITECTURAL AND PLANNING ORGANIZATION AND LAND USE OF CULTURAL AND EDUCATIONAL CENTRES IN SMALL TOWNS

The article analyses the features of the formation of a cultural and educational centre. It is determined that in order to strengthen the economic potential of the city or town, it is necessary to establish and develop related components that will facilitate investments into the main economic function of the city or town and increase its attractiveness and efficiency. These are the related components that can be formed in a cultural and educational centre. The components, which are successfully established and developed in the cultural and educational centre, and related to the main town-forming function are able to significantly affect the further development of the said function, and, accordingly, the entire settlement. The use of land in settlements always involves a combination of land ownership interests, both

private, municipal and state. In these conditions, land ownership is closely related to the need to locate a certain type of activity in a certain place for the most efficient use of the land plot. The article provides examples of cultural and educational centres in Ukraine, where the main town-forming function of a settlement is represented and developed. Such an example is the complex of cultural and educational centres in Opyshnia, a centre of pottery art. Today, the village has several exhibition areas united by a conditional tourist route: ceramics museums, a cultural and educational centre with exhibition, shopping, recreational areas and small-scale production, and museums-estates of famous potters. The existence of a cultural and educational complex in Opyshnia significantly increases the town's tourist potential. A successful example of domestic experience is the Museum of Easter Egg Painting and the National Museum of Hutsulshchyna and Pokuttia Folk Art in the city of Kolomyia of Ivano-Frankivsk region. A similar approach to further development with the formation of cultural and educational complexes of public buildings with hotel, exhibition, trade, recreational, and educational zones is offered in the city of Kostopil, where the Ukrainian Sawmills Company operates its woodworking plant. The article determines that the problem of researching functional planning and architectural and compositional solutions for cultural and educational centres in small towns is relevant for the formation of an aesthetic environment, for the activation of cultural, spiritual, scientific and educational needs.

Key words: cultural and educational centres; town-forming functions; economic potential of the city or town.

REFERENCES

1. Hreshchuk H.I. (2011). Theoretical approaches to the use of land in medium-sized cities and small towns. [Teoretychni pidkhody do vykorystannya zemel' serednikh i malykh mist. Efektyvna ekonomika]. Efficient economy No. 1. {in Ukrainian}
2. Bystriakov I.K. (2006). Economic space: aspects of methodological definition. [Ekonomichnyy prostir: aspekty metodolohichnoho vyznachennya] / I.K. Bystriakov, L.H. Cherniuk; [edited by B.M. Danylyshyn, Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine]. – K.: Council for the Study of Productive Forces of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, – 56 pages. {in Ukrainian}
3. Zibtseva O.V. (2018). Greening and Landscaping of built-up areas of small towns in the context of compliance with state building codes. [Ozelenennya zabudovanykh terytoriy malykh mist u konteksti dotrymannya derzhavnykh budivel'nykh norm]. Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine. Vol. 28, No. 10. Pages 28-31. {in Ukrainian}

4. Kovalska G.L., Smilka V.A. (2019). Construction management in Ukraine. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE)*. Vol. 9, No. 1. P. 1593-1600. DOI: 10.35940/ijitee.A4563.119119 {in English}
5. Smilka V.A. (2019). Functional model of the system of urban planning monitoring of lands of settlements. [FunktSIONal'na model' systemy mistobudivnoho monitorynhu naselenykh punktiv]. *Technical sciences and technologies*. Chernihiv. No. 2 (16). Pages 190-196. DOI: 10.25140/2411-5363-2019-2(16)-190-196. {in Ukrainian}
6. Leshchenko N.A. (2020). Methodological foundations of the restoration reconstructive transformations of the historical centers of small towns. [Metodolohichni osnovy restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy istorychnykh tseNtriv malykh mist]: dys. ... d. arkh. Kyiv, 447. {in Ukrainian}
7. Oliynyk O.P. (2021). Theoretical and methodological foundations of the formation of urban public spaces. [Teoretyko-metodolohichni osnovy formoutvorennya mis'kykh hromads'kykh prostoriv]: dys. ... d. arkh. Kharkiv. {in Ukrainian}
8. Kashchenko, O., Kovalska, G., Gnatiuk, L. (2020). Revitalization of the urban environment and contemporary trends of its humanization via the means of art. *Wiadomosci Konserwatorskie. Journal of Heritage Conservation*, 61/2020. P.31-35 {in English}
9. DBN B.2.2-12: 2019. Planning and development of territories. §13 [Valid from 2019-10-01]. Kind. ofits. Kyiv: Ukrarkhbudinorm, (2019). {in Ukrainian}
10. Linda S.M. (2010). Architectural Design of Public Buildings and Structures [Arkhitekturne proektuvannya hromads'kykh budivel' i sporud: navchal'nyy posibnyk]: Textbook. Lviv: National. Univ. Lviv Polytechnic. 608 p. {in Ukrainian}
11. Kutsevich V.V., Bridney L.Yu., Rogozhnikov O.S. (2016). Regulatory and methodical bases of architectural designing of public buildings and structures [Normatyvno – metodychni osnovy arkhitekturnoho proektuvannya hromads'kykh budivel' i sporud: navchal'nyy posibnyk], K.: KNUCA, 112 p. {in Ukrainian}
12. Yezhov V.I., Yezhov S.V., Yezhov D.V. (2006). Architecture of public buildings and complexes [Arkhitektura hromads'kykh sporud i kompleksiv]. K.: VISTKA, 380 p. {in Russian}
13. Cultural and educational centres [Kul'turno-prosvitnyts'ki tsentry]. [Electronic resource]. - Access mode: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> - Screen name. {in Ukrainian}

14. Development and modernization of cultural institutions [Rozvytok i modernizatsiya zakladiv kul'tury]. [Electronic resource]. - cultura.kh.ua/uk/materiali/3211-rozvitok-i-modernizatsija-zakladiv-kulturi. {in Ukrainian}
15. Ivashko O.D. (2019). Modern art cluster as a contemporary way of harmonizing the urban environment [Suchasnyy art-klaster yak suchasnyy sposib harmonizatsiyi mis'koho seredovyscha]. Materials of the XI All-Ukrainian Scientific Conference "Modern Architectural Education. Synthesis of Arts and Harmonization of Architectural Space". Kyiv. Page 62. {in Ukrainian}
16. Ivashko O.D. (2017). Impact of art clusters on contemporary urban space. [Vplyv art-klasteriv na suchasnyy mis'kyy prostir]. Materials of the III International Scientific and Practical Conference "Regional Policy. History, Political and Legal Foundations, Architecture, Urbanism". Kyiv. Pages 156-161. {in Ukrainian}
17. Domin M., Ivashko O. (2018). Systematic approach to the revitalization of historical fortifications and industrial enterprises into art clusters. [Systemnyy pidkhid v revitalizatsiyi istorychnykh fortyfikatsiy i promyslovykh pidpryyemstv pid art-klastery]. Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications. Chelm-Lviv. No. 10. Pages 30-33. {in English}
18. Settlements of the Carpathians, the city of Kolomyia, Ivano-Frankivsk region [Naseleni punkty Karpat, m. Kolomyia Ivano-Frankivs'koyi oblasti]. [Electronic resource]. Access mode URL: <https://karpatium.com.ua/naseleni-punkty/kolomyia> - Screen name. {in Ukrainian}
19. Sights in Kolomyia. Museum of Easter Egg Painting [Pam'yatky u m. Kolomyia. Muzey pysankovoho rozpysu]. [Electronic resource Access mode URL: <https://discover.ua/destinations/ivano-frankivsk-region-region/kolomiya> - Screen name. {in Ukrainian}
20. National Museum of Hutsulshchyna and Pokuttia Folk Art [Natsional'nyy muzey narodnoho mystetstva Hutsul'shchyny i Pokuttia]. [Electronic resource]. Access mode URL: <https://discover.ua/locations/nacionalnij-muzej-narodnogo-mistectva-guculsini-i-pokutta> - Screen name. {in Ukrainian}